

УДК 159.922.7

Богомолова М. Ю.

ДИТЯЧИЙ КОЛЕКТИВ ЯК ОСНОВНА ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В 20-Х РОКАХ ХХ СТ. ЗА О. ЗАЛУЖНИМ (1886–1941)

У статті розглянуто науково-теоретичні підходи до проблеми дитячого колективу у творчій спадщині відомого вітчизняного педагога, психолога О. Залужного у 20-х роках ХХ ст. Розкрито безпосередню участь ученого в реалізації завдань соціального виховання через діяльність у дорадчих комісіях Укрсоцвиху та Кабінету соціальної педагогіки Харківської дослідної станції Головоцвиху.

Доведено, що за О. Залужним дитячий колектив у 20-х роках ХХ ст. в Україні був основою соціального виховання. Визначено, що слухняність і організація – речі не тільки не однакові, але просто несумісні. Про організованість групи (колективу) можна судити з того, наскільки вона (група) вміє самостійно розподіляти серед своїх членів певну роботу, наскільки члени групи підкорюються (виконують) рішення колективу, наскільки група вміє синтезувати виконану її членами роботу. Дані експериментів, які проводив Залужний, доводили, що слухняність і дисципліна, які нав'язують зверху педагога або вихователя, якраз і заважають такій самостійній діяльності групи і найбільш слухняні, з точки зору вчителя, класи виявляються найбільш безпорадними за вимоги організувати самостійно найпростішу спільну діяльність (роботу, справу, захід). Тому для підвищення організованості групи рекомендувалося розвивати самостійність учнів, підвищувати їхню активність, допомагати обирати лідерів, які зможуть уплинути на спільну діяльність групи (колективу).

Ключові слова: дитячий колектив, соціальне виховання, соціальна взаємодія та соціальна поведінка дітей, соціальні навички, характер дитячого об'єднання, педологія, рефлексологія, соціально-психологічні особливості дитячого колективу.

Соціально-економічні та політичні зміни в Україні помітно впливають на реформування освіти. Підтвердженням цього є нове законодавче забезпечення функціонування навчально-виховних закладів: Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Концепція Нової української школи (2016 р.) та інші нормативно-правові акти. А відтак актуальною потребою педагогічної науки є накопичення і поглиблення знань про дитину, її оточення, закономірності та чинники формування особистості в різних соціальних середовищах та інституціях: навчальних закладах усіх рівнів та типів, сім'ї; дитячих та молодіжних об'єднаннях і товариствах тощо.

Одним із важливих шляхів розв'язання актуальних проблем у галузі освіти є звернення до історико-педагогічних, психологічних витоків і засад вивчення особливостей виховання дітей на різних етапах розвитку національної системи освіти. Такий підхід сприятиме обґрунтуванню інноваційних проектів і моделей організації виховного процесу. Особливе значення в історико-педагогічних дослідженнях посідає науково-педагогічна спадщина вчених, педагогів, організаторів народної освіти, які плідно працювали над тогочасними педагогічними проблемами, які залишаються актуальними і в умовах сьогодення.

До таких постатей відносимо Олександра Самійловича Залужного (1886–1941) – українського педагога, психолога, представника науково-педагогічної еліти України 20-х–30-х років ХХ ст.

Дослідники його життя, діяльності, спадщини акцентують увагу на тому, що це була високоосвічена людина, яка мала системну освіту (закінчив земську школу й учительську семінарію в Херсонській губернії, навчався в інституті механіки та прикладної математики в Нансі (Франція), в Сорбонні вивчав експериментальну психологію та соціологію) [2], вільно володів французькою, англійською, німецькою мовами.

Починаючи з 1908 по 1924 роки О. Залужний перебував поза межами України й тільки в жовтні 1924 року він очолив Кабінет соціальної педагогіки Харківської дослідницької станції Головоцвиху [15].

З 1925 року читав лекції у Харківському ІНО (Інститут народної освіти) українською мовою, працюючи тут професором за сумісництвом (позаштатним професором), викладав самостійно розроблений курс лекцій «Педагогіка колективу».

О. Залужний найактивнішим чином долучився до роботи в органах управління освітою країни в період активної реалізації завдань соціального виховання, визначених у «Декларації про соціальне виховання дітей» (1920 р.) та інших державних нормативно-законодавчих документах, зокрема зосередив увагу на питаннях місця, ролі і значення дитячого колективу у вирішенні виховних завдань.

Ці та інші його теоретичні напрацювання досліджувалися сучасними українськими вченими як у контексті історії розвитку вітчизняної дитячої психології, так і крізь призму загального процесу становлення системи освіти в Україні на певних етапах її історичного розвитку.

Це праці Л. Березівської, Н. Коляди, О. Сухомлинської, Т. Янченко та ін.

Мета статті – висвітлення наукових підходів і розробок з питань діяльності дитячого колективу в період реалізації концепції соціального виховання О. Залужного в УСРР у 20-х роках ХХ ст.

Він залишив наступним поколінням науковців, учителям-практикам, психологам, організаторам вітчизняної освіти багату спадщину з проблем педагогіки: вивчення досвіду в галузі освіти зарубіжних країн, основ школознавства; організації процесу навчання; застосування тестів у вивченні дитини; особливостей

соціального виховання тощо. Так, за його редакцією у Харкові упродовж 1926–1927 років вийшли українською мовою (переклад з англійської) праці.

У сучасній історико-педагогічній науці його спадщина визначається як така, що порушила вперше в Україні питання про розвиток дитячого колективу; підтвердженням цього є роботи: «Методи вивчення дитячого колективу. Вступ до педагогіки колективу» (1926 р.); «Учіння про колектив» (1926 р.); «Соціальні наставлення й колективні навички у дітей трудових шкіл» (1930 р.).

У 1925 році виходить у журналі «Шлях освіти» одна із перших його статей «Методи вивчення дитячого колективу» [8]. Про свої наукові дослідження учений неодноразово доповідав на створеній Укрсоцвихом науково-педагогічній комісії на виконання Декларації про соціальне виховання дітей (1920 р.) та прийняття Кодексу законів про освіту УСРР (1922 р.) [9].

У своїй практичній роботі О. Залужний приділив велику увагу питанням соціального виховання дітей як у наукових працях, так і у викладацькій діяльності: очолював Кабінет соціальної педагогіки Харківської дослідницької станції Головоцвиху, брав участь у дорадчих органах і комісіях Наркомосу, де розглядалися різні питання науково-методичного забезпечення функціонування закладів соцвиху.

Двадцять років стали новим періодом у розвитку вітчизняної педагогіки, психології. Зокрема, позначилися виокремленням декількох наукових шкіл і напрямів, прихильники яких розходилися у своїх поглядах на різні проблеми виховання дітей.

Наукові дослідження спрямовувалися на розв'язання завдань, які постали перед суспільством, – необхідністю виховання нової людини в тогочасних умовах розвитку країни. Початок 20-х років ХХ ст. пов'язаний з розвитком нової школи, прийняттям «Декларації про соціальне виховання дітей» (1920 р.); визначенням нової освітньої політики та ін. За таких обставин і відбувається розвиток педагогіки, психології, які мали допомагати у вихованні нової людини. Шлях до цього педагогі, психологи вбачали у розбудові та втіленні таких форм і методів роботи, які б базувалися на досягненнях європейської науки та враховували особливості творення вітчизняної системи освіти у наявних соціально-економічних, політичних, культурно-освітніх умовах країни досліджуваного періоду. Зокрема, поглибленому вивченні особистості кожної дитини; у формуванні тих методів вивчення дітей, які б дали об'єктивну картину їхнього розвитку; зосереджені на вивченні індивідуальних особливостей учнів і головне – щоб ці методики дали змогу підібрати адекватні форми, методи, засоби і прийоми виховання, спрямовані на реалізацію визначених завдань соціального виховання в дитячих закладах різного типу.

Такий науковий пошук виокремив два основні напрями в дослідженнях: перший вибудовувався на біогенетичних теоріях (теорії рекапітуляції, фрейдизму); другий – акцентування уваги на значенні середовища, його ролі у вихованні дитини. Таким чином, головні наукові дискусії 20-х років ХХ ст. у країні проходили у боротьбі цих основних напрямів. Більшість психологів відстоювали позицію, що в наукових дослідженнях цілісний підхід має проявлятися у комплексному аналізі як біологічних основ дитячої поведінки, так і їх соціальних причин та враховуватися в організації навчально-виховного процесу дитячих закладів різного типу (відповідно до затвердженої у Кодексі про освіту УСРР (1922 р.) мережі навчальних закладів).

У 20-х роках ХХ ст. в Україні провідним напрямом розвитку педагогічної й психологічної науки була рефлексологія, яка лягла в основу педології – комплексної науки про дитину, що мала за мету об'єднання біологічних, фізіологічних, соціологічних та інших підходів до її вивчення та використання цих даних у подальшій виховній та навчальній роботі з дітьми. Саме це стало предметним полем наукового пошуку О. Залужного. Він був провідним українським психологом, який займався рефлексологією й педологією, спирався на праці таких відомих учених, як І. П. Павлов,

В. Н. Бехтерев, І. М. Сеченов.

Досліджуючи дитячий колектив, учений глибоко вивчав праці зарубіжних учених М. Лацаруса, В. Вундта, Г. Зіммена, У. Мак-Даугала та ін.

О. Залужний вважав, що об'єктом педагогіки має бути колектив, а не індивід, висунув тезу «Через колектив, силами колективу і для колективу», дав власне тлумачення дитячого колективу у статті «Завдання сучасного педагогічного експерименту» (1926 р.) [10].

Центром наукових інтересів ученого став дитячий колектив, його організація і механізми діяльності. Проблема, яка вперше постала в педагогічній науці України на початку 20-х років ХХ ст. і пов'язана, на наше глибоке переконання, саме з реалізацією концепції соціального виховання [1, с. 11]

Відомо, що розвиток педології у 20-х роках ХХ ст. відбувався у двох напрямках – біогенетичному та соціогенетичному.

О. Залужний був представником так званої Харківської школи педології, стояв на другому підході, в якому провідне місце займало вивчення соціального середовища та його вплив на дитину і дитячий колектив. Він написав значну кількість праць з проблем соціальності дитини різного шкільного віку, дитячих угруповань і колективів.

Так, у праці «Методи вивчення дитячого колективу (Вступ до педагогіки колективу)» (1926 р.) він наголошує на розвитку педагогіки як педагогіки колективістичної, визначає педагогіку індивіда і педагогіку колективу як майбутні «відділи» або «навіть окремі дисципліни» соціальної педагогіки, які мають свої об'єкти і методи дослідження, що і підтвердилося практично. Виступаючи на пленарному засіданні першого Все-

союзного педологічного з'їзду (27 грудня 1927–4 січня 1928) з доповіддю «Динаміка дитячого колективу й методи її вивчення», наголошував на необхідності вивчення кожної дитини як «конкретного соціально-біологічного організму». Доводив, що дитячий колектив як організований, так і стихійний має бути в полі зору науково-експериментальної роботи. До провідних методів дослідження дитячого колективу вчений відносив природний експеримент та спостереження, перевіряв їх у практичній діяльності через широку науково-дослідницьку роботу. Він був науковцем природного наукового спрямування.

Особливе місце в його працях посідали питання розроблення програми вивчення дитячих колективів, що базувалися на численних експериментальних дослідженнях. Аналізуючи спілкування в ранньому дитинстві, класифікуючи соціальні взаємодії і простежуючи вікову динаміку їх розвитку, О. Залужний позначив типи соціальної поведінки дітей, виокремив етапи набування ними соціальних навичок. Визначальним чинником, який вирішує характер дитячого об'єднання, О. Залужний, як і інші представники соціогенетики, визнавав середовище місцем проживання та функціонування; він виділив конкретне поняття – «ситуація», яке виступає засобом зміни характеру діяльності колективу; визначив типи колективу: той, що виникає сам (самовиникаючий), педагогічно організований; досліджував роль і значення лідера колективу та ін.

У праці «Учення про колектив. Методологія – дитколектив» (1926 р.) визначив власне тлумачення ознак колективу, основними вважав «<...> взаємодію і спільну реакцію. Тільки у вищих формах людських колективів легко визначити і третю ознаку – наявність спільної мети, до якої прямують члени цього колективу. Грунтуючись на цих ознаках, можемо так визначити колектив: колективом ми називаємо групу взаємодіючих осіб, що спільно реагують на ті чи інші подразники. Таке визначення колективу охоплює групи дуже різноманітні за формою і змістом. Вивчати їх можна лише в динаміці, в їхніх змінах, перетвореннях, в їхньому народженні, розвитку і розкладі» [4, с. 118].

За цими ознаками вчений класифікував різні типи колективів. Увів таке поняття, як «соціальне угруповання», «вулична юрба», «церковні та інші релігійні організації».

Провідним чинником, що визначає характер дитячого об'єднання, є безпосереднє середовище, в якому перебувають діти. Важливе значення має також конкретна ситуація як засіб зміни характеру діяльності колективу.

Усебічно розглянув учений неформальні дитячі об'єднання, поширені в ті роки, коли внаслідок соціально-економічних змін (потрясінь) тисячі дітей були кинуті напризволяще. Тому переважну увагу він надавав вивченню асоціальних угруповань, визначенню їх структури, показу якісних відмінностей від організованого колективу.

На основі експериментального вивчення дитячих груп О. С. Залужний запропонував свою класифікацію дитячих колективів, засновану на двох ознаках – ступені (рівні) організації і часу існування. Таким чином, він виокремлював:

1. Самовиникаючі колективи: одноразово виникаючі або короткочасні, (наприклад, групи дітей, що граються, або вуличний натовп); багаторазово виникаючі або довгочасні, які діють тривалий час (наприклад, компанії дітей із однієї школи або однієї вулиці).

2. Організовані колективи: короткочасні (наприклад, організовані ігри дітей, збори, конференції); довгочасні прості, об'єднуючі безпосередньо окремих осіб (наприклад, шкільні гуртки, класи); довгочасні складні, об'єднуючі цілі колективи, (наприклад, дитячі організації (тогочасні піонери, комсомольці).

Говорячи про розвиток колективу, Залужний підкреслював, що цей розвиток іде від короткотермінових, самовиникаючих колективів до складних, довгочасних (довготривалих), організованих (таких, що виникають самостійно, стихійно, на певний нетривалий період – М. Богомолова).

Відмінною характеристикою (особливістю) перших контактних колективів є те, що вони егалітарні, тобто всі члени колективу рівні між собою і тому кожен член такого колективу має шанси стати лідером. І тільки з появою організованих колективів з'являється ієрархічна структура, за якої члени групи (колективу) займають певні, більше або менше чітко (суворо) фіксовані місця.

Досліджуючи розвиток перших форм спільної діяльності у дітей, Залужний виокремив чотири типи поведінки: захисно-негативістський, агресивний, первинно-соціальний і колективно-соціальний. При цьому доречно зазначити, що два останні він об'єднував у один, говорячи про соціальну поведінку взагалі. Прослідковуючи розвиток цих форм поведінки в період перших трьох років життя дитини, вчений доводив, що сутність агресивного і негативного в поведінці з віком знижується, а соціального – збільшується. Важливу роль у розвитку соціального у поведінці відіграє перехід від «німих» взаємин до взаємин, які супроводжуються мовою, а потім і переростають у мовні взаємини (комунікацію, спілкування, діалог).

Досліджуючи поєднання організованості колективу з дисциплінованістю, він дійшов висновку, що слухняність і організація – речі (поняття, форми, види) не тільки не однакові, але просто несумісні. Про організованість групи (колективу), на його думку, можна судити з того, наскільки вона (група) вміє самостійно розподіляти серед своїх членів певну роботу, наскільки члени групи підкорюються (виконують) рішення колективу, наскільки група вміє синтезувати виконану її членами роботу. Дані експериментів, які проводив Залужний, доводили, що слухняність і дисципліна, які нав'язують зверху педагоги або вихователі, якраз і заважають такій самостійній діяльності групи і найбільш слухняні, з точки зору вчителя, класи виявляються найбільш безпорадними за вимоги організувати самостійно найпростішу спільну діяльність (роботу, справу,

захід). Тому для підвищення організованості групи рекомендувалося розвивати самостійність учнів, підвищувати їхню активність, допомагати обирати лідерів, які зможуть уплинути на спільну діяльність групи (колективу).

Практична значущість колективу, на думку Залужного, не тільки в тому, що в ньому виховується новий, більш високий тип особистості, але і в тому, що правильно зорієнтований колектив дає змогу направляти надмірну енергію дітей у необхідне русло, переключити їх на виконання соціально корисної діяльності.

Дослідження О. Залужного показали, що на зростання організованості й збільшення часу існування колективу впливають ендогенні чинники, при цьому під екзогенними чинниками він розумів будь-який вплив середовища, а під ендогенними – поведінку окремих членів колективу. Одним із найбільш значущих внутрішніх чинників, на думку Залужного, є феномен лідерства.

У процесі розвитку колективу з часом відбувається виокремлення лідерів, а також утворення навколо нього групи, центру, певного кола дітей, а також підгрупи дітей, які випадають із групи (колективу). Залужний вважав, що такі діти – це дезорганізатори, які заважають роботі інших дітей, або пасивні особи, які займаються своїми справами, не пов'язаними з роботою колективу. О. Залужний розробляв методи корекції спілкування дітей, вважаючи, що активні діти-дезорганізатори мають розташовуватися (переміщуватися) у групи більш старших за віком і сильніших дітей, а замкнуті, тривожні діти – в групи молодших, де вони можуть проявити свої здібності і навіть стати лідерами.

Висновки. Таким чином, дослідження нами дитячого колективу за О. Залужним показало, що його теоретичні напрацювання базувалися на рефлексології й педології. Він плідно працював над реалізацією концепції соціального виховання, центром якої стали дитячі заклади (дитячі будинки), де проводилися саме колективні форми організації навчання і виховання, де утворювалися різні колективи через які і втілювалися у життя державні (партійні, ідеологічні) постанови.

Зокрема, О. Залужний обґрунтував систему організації й діяльності колективу дітей за допомогою системних експериментальних досліджень; проаналізував особливості спілкування в ранньому дитинстві; здійснив класифікацію соціальної взаємодії дітей; простежив вікову динаміку їхнього розвитку; визначив типи соціальної поведінки дітей; виділив етапи набування ними соціальних навичок; визначив провідні чинники характеру функціонування дитячого об'єднання; типу дитячого колективу; роль та значення лідера в його (колективі) діяльності тощо.

30-ті роки ХХ ст. були для О. Залужного насиченими багатьма науковими подіями, роботою НДП, активною участю у роботі педологічних з'їздів тощо. Але стали і трагічними. Цей період його діяльності вимагає подальшого дослідження, адже соціальне виховання, як і вся система національної освіти, навчання і виховання через ідеологічні і політичні процеси у розвитку країни, зазнало суттєвих змін, а взаємини української інтелігенції і влади набули системного протистояння.

Використана література:

1. Декларация Наркомосвіти УСРР про соціальне виховання дітей (1.07.1920) // Пролет. освіта (Вінниця). – 1921. – № 1. – С. 2–4.
2. ДАХО – обзорная справка по архивно-следственному делу № 067329/0 на осужденного Залужного А. С. – Арк. 230.
3. Залужный А. С. Современная японская школа. Из наблюдений и впечатлений // Путь просвещения. – 1925. – № 1–2. – С. 142–166.
4. Залужный О. С. Ученія про колектив. (Методологія дитколектив). – Харків : ДВУ, 1929. – 229 с.
5. Залужный О. С. Динаміка дитячого колективу та методи його вивчення // Шлях освіти. – 1928. – № 1. – С. 141–152.
6. Залужный О. Соціальні наставлення і колективні навички у дітей трудових шкіл. Харківська досвідно-педологічна станція НКО, кабінет соціальної педагогіки. – Х. – 1930. – 114 с.
7. О. Залужный «Сільська трудова школа. Теорія і практика» (1926 р.).
8. Залужный А. Методи изучения детского коллектива // Шлях освіти. – 1925. – № 4. – С. 114–126.
9. Залужный О. Рационалізація педагогічного процесу // Путь просвещения. – 1925. – № 5–6. – С. 184–185.
10. Залужный А. С. Задачи современного педагогического эксперимента // Український вісник. – 1930. – № 1. – С. 97–102.
11. Кодекс законов о народном просвещении УССР, утвержденный ВУЦИК 2 ноября 1922 г. на основании Постановления III сессии VI созыва ВУЦИК от 16 октября 1922 г. – Харьков : Издание народного комиссариата просвещения УССР, 1922. – 767 с.
12. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія / Л. Д. Березівська. – Київ : Богданова А. М., 2008. – 406 с.
13. Сухомлинська О. В. Олександр Залужний // Нариси з історії українського шкільництва (1905–1933), Київ. – 1996, с. 270–275.
14. Українська педагогіка в персоналіях: у 2-х кн. 2: [навч. посібник] / За ред. О. В. Сухомлинської. – Київ : Либідь, 2005. – 552 с. (с. 170–176).
15. УДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 12. – Спр. 2664. – Арк. 1–6.
16. Янченко Т. В. Вивчення дитячого колективу в українській педології (20-ті–початок 30-х років ХХ ст.) / Т. В. Янченко / Наукові праці. Науково-методичний журнал. – Вип. 239. – Т. 251. – серія: Педагогіка – Миколаїв. Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – С. 37–40.

References:

1. Deklaratsiia Narkomosvity USSR pro sotsialne vykhovannia ditei (1. 07. 1920) [Declaration of the people's Commissariat of the USSR about the social upbringing of children (1. 07. 1920)] // Prolet. osvita (Vynnytsia). – 1921. – № 1. – S. 2–4.
2. DAKHO – obzornaia spravka po arkhivno-sledstvennomu delu № 067329/0 na osuzhdennoho Zaluzhnoho A.S. [DAKHO – overview get help with archival investigative case No. 067329/0 on the convicted Zaluzhnoho A.S.] – Ark. 230.

3. Zaluzhnyi A. S. Sovremennaia yaponskaia shkola. Yz nabliudenyi y vpechatlenyi [Modern Japanese school. From observations and impressions] // Put prosviashchennyia. – 1925. – № 1–2. – S. 142–166.
4. Zaluzhnyi O. S. Uchennia pro kolektyv. (Metodolohiia dytkolektyv) [The doctrine of the collective. (Methodology children's team)]. – Kharkiv : DVU, 1929. – 229 s.
5. Zaluzhnyi O. S. Dynamika dytiachoho kolektyvu ta metody yoho vyvchennia [The dynamics of a group of children and methods of its study] // Shliakh osvity. – 1928. – № 1. – S. 141–152.
6. Zaluzhnyi O. Sotsialni nastavlennia i kolektyvni navychky u ditei trudovykh shkil. Kharkivska dosvidno-pedalohichna stantsiia NKO, kabinet sotsialnoi pedahohiky [Social instruction and collective skills in children of migrant schools. Kharkiv down-Pedology station NCO, office of social pedagogy]. – Kharkiv. – 1930. – 114 s.
7. O. Zaluzhnyi «Silska trudova shkola. Teoriia i praktyka» (1926r.) [“Rural labor school. Theory and practice” (1926)].
8. Zaluzhnyi A. Metodu yzuchenya detskoho kolektyva [Methods for the study of children's collective] // Shliakh osvity. – 1925. – № 4. – S. 114–126.
9. Zaluzhnyi O. Ratsionalizatsiia pedahohichnoho protsesu // Put prosveshchennyia. – 1925. – № 5–6. – S. 184–185.
10. Zaluzhnyi A. S. Zadachy sovremennoho pedahohycheskoho eksperymenta [Problems of modern pedagogical experiment] // Ukrainskyi visnyk. – 1930. – № 1. – S. 97–102.
11. Kodeks zakonov o narodnom prosveshchennyi USSR, utverzhdennoi VUTsYK 2 noiabria 1922 h. na osnovanyu Postanovleniya III sessyy VI sozuva VUTsYK ot 16 oktiabria 1922 h. – Kharkiv: Yzdanye narodnoho komysaryata prosveshchennyia USSR, 1922 [The code of national education of the USSR approved by the Central November 2, 1922, based on the Resolution of the III session of the VI convocation Central from October 16, 1922]. – 767 s.
12. Reformuvannia shkilnoi osvity v Ukraini u XX stolitti [The reform of school education in Ukraine in the twentieth century]: monohrafiia / L. D. Berezhivska. – Kyiv : Bohdanova A.M., 2008. – 406 s.
13. Sukhomlynska O. V. Oleksandr Zaluzhnyi // Narysy z istorii ukrainskoho shkilnytstva (1905 – 1933). [Alexander Zaluzhnyi] – Kharkiv. – 1996. – S. 270-275.
14. Ukrainska pedahohika v personaliiakh: u 2-kh kn. 2: Navch. posibnyk / Za red. O.V. Sukhomlynskoï [Ukrainian pedagogics in personalities: in 2 books . 2: Learning . allowance]. – Kyiv : Lybid, 2005. – 552 s. (s. 170-176).
15. UDAVO Ukrainy [UDAVO Ukraine]. – F. 166. – Op. 12. – Spr. 2664. – Ark. 1-6.
16. Ianchenko T. V. Vyvchennia dytiachoho kolektyvu v ukrainskii pedolohii (20-ti – pochatok 30-kh rokiv XX st.) [The study group of children in Ukrainian Pedology (20th – early 30-ies of XX century)] / T.V. Yanchenko / Naukovi pratsi. Naukovo-metodychnyi zhurnal. – Vyp. 239. – T. 251. – seriia: Pedahohika – Mykolaiv. Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2014. – S. 37–40.

Богомолова М. Ю. Детский коллектив как основная форма социального воспитания детей в Украине в 20-х годах XX в. по А. Залужному (1886–1941)

В статье рассмотрены научно-теоретические подходы к проблеме детского коллектива в творческом наследии известного отечественного педагога, психолога А. Залужного в 20-х годах XX в. Раскрыто непосредственное участие ученого в реализации задач социального воспитания через деятельность в совещательных комиссиях Укрсоцвоспа и Кабинета социальной педагогики Харьковской опытной станции Главсоцвоспа.

Доказано, что по А. Залужному детский коллектив в 20-х годах XX в. в Украине был основой социального воспитания. Определено, что послушность и организация – вещи не только не одинаковые, но и просто несовместимы. Про организованность группы (коллектива) можно судить по тому, насколько она (группа) умеет самостоятельно разделять среди своих членов определенную работу, насколько члены группы выполняют решение коллектива, насколько группа умеет синтезировать выполняемую ее членами работу. Данные экспериментов, которые проводил Залужный, доказывали, что послушание и дисциплина, которые навязывают сверху педагоги и воспитатели как раз и мешают такой самостоятельной деятельности группы и наиболее послушны, с точки зрения учителя, классы оказываются наиболее беспомощными при организации самой простой самостоятельной общей деятельности. Поэтому для повышения организованности группы рекомендовано развивать самостоятельность учеников, повышать их активность, помогать выбирать лидеров, которые смогут повлиять на общую деятельность группы (коллектива) в целом.

Ключевые слова: детский коллектив, социальное воспитание, социальное взаимодействие и социальное поведение детей, социальные навыки, характер детского объединения, педология, рефлексология, социально-психологические особенности детского коллектива.

Bogomolova M. Yu. Childrens collective as the basic form of social children's health in Ukraine in 20th of XX century O. Zaluzhny's approach (1886–1941)

The article deals with the scientific-theoretical approaches to the problem of the children's collective in the creative heritage of the famous national teacher, psychologist O. Zaluzhnyi in 20th of the XX century. The direct participation of the scientist in the realization of the social education tasks was discovered through the activities of the advisory committees of Ukrsoctsvych and Kharkiv research station Galovotsyvykh Cabinet of Social Pedagogy.

O. Zaluzhny's approach proved that a children's collective in the 20th of the XX century in Ukraine was the basis of social upbringing.

His theoretical work was based on reflexology and pedology. He fruitfully worked on the implementation of the concept of social education, the center of which were children's homes (orphanages), where the collective forms of education's organization and education took place, where various groups were formed through which state (party, ideological) decrees were implemented.

He substantiated the system of organization and activity of children's collective through systematic experimental research; analyzed the features of communication in early childhood, made the classification of social interaction of children; traced the age dynamics of their development; defined types of children's social behavior; highlighted the stages of their acquisition of social skills; defined the leading factors of the children's association nature; type of children's team; role and meaning of the leader, etc.

Key words: children's collective, social education, social interaction and social behavior of children, social skills, nature of the children's association, pedology, reflexology, socio-psychological peculiarities of the children's collective.